

Інституційний поступ української науки

Зайцева З.І. *Український науковий рух: інституціональні аспекти розвитку (кінець XIX — початок XX ст.)*. — К.: Київ. нац. екон. ун-т, 2006. — 368 с.

Тема монографічного дослідження присвячена актуальній проблемі самоорганізації національного наукового співтовариства на межі XIX—XX ст. Дослідження історичних аспектів українського наукового руху в умовах триваючої більше десятиріччя дискусії навколо реформування науки в Україні має історико-пізнавальний та практико-організаційний інтерес. Адже сьогодні експерти та дослідники науки ведуть пошук нових форм організації науки, які б поєднували державні та корпоративні зусилля по забезпеченню технологічної могутності, зацікавлювали б приватний капітал в інтересах удосконалення системи освіти і підготовки національних наукових кадрів. Не підлягає сумніву, що в Україні потрібна перш за все реальна зацікавленість держави у самому факті існування науки.

Наука є гіперскладною системою, яка вивчається з різних позицій. Акцентуючи інституціональні аспекти українського наукового руху межі XIX—XX ст., авторка підтверджує зростаючу зацікавленість у нових конструктах щодо історичної нарації. Монографія виконана в історичному ключі із застосуванням соціологічного за характером інституціонального підходу до тлумачення українського наукового руху межі XIX—XX ст.

Структура монографії відповідає основному авторському задумові — розкриттю українського

наукового руху як цілісного процесу в сув'язі діяльності різних наукових інституцій, як національних, загальнодержавних (у межах Австро-Угорщини та Російської імперії), так й в загальноєвропейському вимірі.

Авторка не уникає дискусійних питань, розтлумачує поняття національної науки, його зміст та генезис, що особливо важливо, оскільки в традиції радянської гуманітаристики ці сторони науки не порушувалися й поняття національної науки практично не вживалося. Й нині даною термінологією користуються зазвичай, коли йдеться про виняткові успіхи або ж труднощі наукової діяльності у тій чи іншій країні, тоді як в онтологічному й емпірично-субстанційному аспекті вона залишається невідпрацьованою, що особливо актуально, оскільки якраз до історичних і національних традицій науки своїх країн апелюють державні діячі найвищого рангу, шукаючи вирішення сучасних проблем її поступу.

Відповідно до плану в монографії проаналізовано організаційні форми інституціональних процесів в українській науці, основна увага звернена на національні наукові товариства (НТШ та УНТ), формування у них таких системно-модульних елементів структури наукових інституцій, як наукові секції та комісії, принципи видавничої практики й налагодження періодичних видань, зв'язки з іншими науковими асоціаціями та установами.

Авторка окреслила складний процес формування кола наукової автури, яка свідомо визначила для себе українознавчу наукову проблематику як основну, з'ясувала організацію, напрями та результати діяльності національних видавничих центрів, книгарень і бібліотек як важливої інфраструктури науки, конкретизувала способи та напрями інтегрування НТШ та УНТ у світовий науковий простір.

Видавнича діяльність Наукового товариства ім. Шевченка у Львові та Українського наукового товариства у Києві аналізується як важлива і невід'ємна складова частина академічного життя й академічної культури.

Заслугує на увагу те, що в монографії діяльність УНТ у Києві висвітлюється в параметрах порівняння з алгоритмом розгортання діяльності НТШ у Львові, а боротьба за відкриття українського університету у Львові — із домаганням відкриття українознавчих кафедр у університетах Києва, Одеси та Харкова.

У монографії проаналізовано політичний і соціокультурний контекст межі XIX—XX ст., в якому відбувалося осмислення ідеї Української академії наук й започаткування її втілення, доведено, що НТШ у Львові офіційно не було пере-

творено до першої світової війни на Українську академію наук через позанаукові — переважно політичного характеру — чинники, попри те, що за характером і структурою видавничої діяльності, зв'язками з іншими науковими інституціями воно не поступалося іншим слов'янським академіям Австро-Угорщини.

Авторка монографії значно розширила джерельну базу дослідження й викладу історії української науки межі XIX — XX ст. за рахунок використання листування вчених, різних наукових

й видавничих інституцій, спогадів і публіцистики, документів і матеріалів архівного зберігання, що надало обґрунтованості й новизни сформульованим положенням та висновкам. Монографія являє собою вклад в історіографію української науки і матиме застосування як у подальших дослідженнях, так і в навчальному процесі вищої школи.

С.П. Пуда,
д-р іст. наук, професор